

Primož Šterbenc, *Šiiti: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s suniti*, FDV, Knjižna zbirka Mednarodni odnosi, Ljubljana 2005, 572 str.

Knjiga Primoža Šterbenca *Šiiti: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s suniti* je prva poglobljena analiza odnosov med šiiti in suniti v slovenskem jeziku. Zato avtor delo upravičeno začne s temeljito predstavitvijo osnovnih pojmov, ki bralcu omogočajo vpogled v čas, okolje in okoliščine, v katerih se je izoblikoval islam. Brez poznavanja temeljev islama namreč nikoli ne bomo mogli razvijati tistega, kar dr. Marko Kerševan v predgovoru imenuje *slovenska islamistika*. A poleg informacij o preroku Mohamedu, njegovem življenju in skupnosti vernikov, se bralcem utegne zdeti posebej zanimiv odlomek o Medinski ustavi, ki je določala, da vsi prebivalci Medine, vključno z Judi in politeisti, tvorijo eno skupnost (uma). To je verjetno vplivalo na to, da so judje, kristjani in muslimani nekaj časa živeli v relativni harmoniji.

Tudi poglavje, ki sledi, je namenjeno predvsem postavitvi temeljev za nadaljnje razumevanje islama. Šterbenc se namreč posveti genezi razcepa muslimanske skupnosti na sunite in šiite. A že tu nakaže osnovno tezo svojega dela, ki se kasneje skozi delo vedno bolj kristalizira: da so šiiti pogosto bili družbeno in politično prikrajšani in preganjani. Vse skupaj pa se je začelo, ko je v skupnosti vernikov prišlo do odkritega nesoglasja ob vprašanju izvolitve Osmanovega naslednika oziroma četrtega kalifa. Po izvolitvi prerokovega bratranca in zeta Alija Ibn Abi Taliba so njegovemu vodstvu nasprotovali Osmanovi sorodniki in nekateri vodilni člani drugih kurajšitskih družin, vključno z Ajšo. Tako je prišlo tudi do prve bitke med muslimani – bitke pri Basri, ki jo imenujejo tudi »bitka kamele«. Že pred to bitko so prebivalci Basre, ki so sicer bili bolj naklonjeni sunizmu, bili razdeljeni na privrženca in nasprotnike Alija, bitka pa je to delitev le še bolj poudarila. Po Alijevem umoru pa je večina članov skupnosti priznala za kalifa Muavijo in s tem se je začelo obdobje damaščanskega omajadskega kalifata (661-750). Šiiti, ki so živeli na jugu Iraka pa novega kalifa niso priznali, saj so menili, da sta le Alijeva sinova upravičena do kalifata. Toda starejši Alijev sin Hasan se je pod Muavijevim pritiskom in v zameno za bogato nagrado odpovedal vodenju kalifata. Mlajši sin Husein pa je nastopil drugače. Po Muavijevi smrti ni priznal njegovega naslednika Jazida in po številnih pozivih je sprejel vlogo vodje šiitskega upora proti Jazidu. Ker pa je slednji izvedel za namene upornikov, jim je upor preprečil tako, da jih je dal nastaniti v tabor, kjer je upornikom več dni bil onemogočen dostop do vode, čeprav je to bilo v nasprotju s puščavskim kodeksom. Vse skupaj je Huseinove privrženca tako oslabilo, da so naposled, ko so se kljub onemoglosti vendarle uprli, vsi izgubili življenje. Preživeli so zgolj Huseinov sin Ali, ki se zaradi boleznih bitke ni udeležil, in ženske.

Kot izpostavlja Šterbenc, je Huseinova smrt bila povod za šiitsko mitologizacijo dogodkov pri Karbali, saj je prerokov vnuk za šiite postal prototip mučeništva in poguma, Jazid pa simbol nepravčnosti in tiranije. Tako je Huseinova usoda odločilno prispevala k dokončnemu oblikovanju šiizma kot različne, od sunizma ločene veje islama in tudi k sodobnemu razumevanju mučeništva kot oblike boja proti sovražnikom.

Če povzamemo, lahko z avtorjem sklenemo, da do največjega razkola v islamu ni prišlo iz teoloških razlogov, temveč zaradi političnih vprašanj, glede kate-

rih se suniti in šiiti nikakor niso mogli zediniti. Kljub temu pa se je postopoma tudi šiitska verska doktrina izoblikovala kot različna od sunitske. In to je tema, ki se je Šterbenc dotakne v najkrajšem poglavju. V njem predstavi inštitut imamata, ki šiite bistveno loči od sunitov, saj naj bi imam imel predvsem duhovno vlogo, ker je po verovanju šiitov imam izbran od Boga, medtem ko so sunitski kalifi izbrani od ljudi in se kot takšni bolj kot z duhovnimi ukvarjajo s posvetnimi reči.

Naslednja tema, ki se je avtor loti, je delitev v šiitski veji islama. Poleg vpogleda v mnogovrstnost šiizma, avtor bralcu predstavi tudi dokaj kompleksno notranjo razvejanost največjih šiitskih ločin. Kljub temu največ pozornosti namenja najštevilčnejši skupini – dvanajstnikom (*isna ašarija*) – in njenim pravnim šolam (Akbari, Usuli, Šejki). Poleg te ločine predstavi tudi zajdite in še posebno zanimivo ismailite (nizarite /*asasine*/ in mustalite). Čeprav nekateri avtorji dvomijo v to, ali je družje in nusajrite mogoče obravnavati kot skupini, ki pripadata islamu, se je Šterbenc odločil tema dvema ločinama podeliti specifičen status v šiitski veji islama in ju je kot takšni tudi podrobneje predstavil.

Naslednjih dvesto strani knjige je posvečenih položaju šiitov skozi zgodovino. Avtor najprej obdela položaj šiitov do začetka 16. stoletja, potem od 16. do 20. stoletja, naposled pa se posveti vprašanju arabskih šiitov v 20. stoletju. Skozi zgodovinski pregled odnosov med suniti in šiiti se pokaže, da se avtor nagiba k že omenjeni tezi, da so bili šiiti pogosto družbeno in politično prikrajšani in preganjani. V obdobju od konca damaščanskega omajadskega kalifata in do 16. stoletja so šiitske skupnosti v osrednjem delu islamskega sveta v različnih zgodovinskih obdobjih izpostavljene različnim politikam vladajočih dinastij. Do 16. stoletja so bili šiiti, ki so živeli pretežno v Iraku, deloma pa tudi v Iranu in v Siriji, izpostavljeni nenehnemu zgodovinskemu »prepihu«, in sicer zaradi stalnih menjav oblasti, pravi Šterbenc. V nekaterih obdobjih so šiiti doživljali razcvet ali pa so bili vsaj deležni strpnosti, kot npr. v obdobju šiitskega stoletja in mongolske vlade, še pogostejše pa so bili deležni nezaupanja, pritiska ali celo fizičnega preganjanja (v času abasidske, seldžuške in mameluške nadvlade). Kot zanimiv Šterbenc izpostavlja, da so se šiiti v času sunitske vladavine, ki šiitom niso bili naklonjeni, včasih bolj pasivno, včasih pa aktivneje povezovali z Mongoli in s križarji. Kot ugotavlja, ni v tem smislu obstajala nikakršna znotraj islamska solidarnost v duhu prvobitne skupnosti vernikov. Razdor in nestrpnost med suniti in šiiti se je le krepil.

Podobno je ostalo tudi v obdobju od 16. do 20. stoletja: z izjemo Irana, ker se je tam zaradi posebnih okoliščin kot državna vera ustalil dvanajstniški šiizem, so arabski šiiti, ki so živeli pod sunitsko oblastjo, bili splošno družbeno podrejeni in diskriminirani, občasno tudi podvrženi represiji, ki jo je generiral strah in ideološka nestrpnost. Od sredine 70. let v 20. stoletju so tudi šiiti v Siriji in deloma v Libanonu pridobili nekoliko več pravic, sicer pa so v arabskem svetu ostajali na splošno družbeno in politično deprivilegirani; tudi v političnih entitetah oziroma državah, v katerih so tvorili veliko večino prebivalstva. V Iraku, Bahrajnu in Savdski Arabiji so bili pogosto podvrženi fizičnemu preganjanju, vrhunec nasilja nad njimi pa je vsekakor pomenila vladavina Sadama Huseina. Zato ne preseneča, da se je v določeni meri zgodovina ponovila: leta 1991 so se šiiti v Iraku postavili na stran zunanjega neislamskega napadalca proti vladajočim sunitskim zatiralcem, podobno kot se je zgodilo ob že omenjenih vdorih križarjev in Mon-

golov v 12. in 13. stoletju. Toda dogodki v Libanonu so pokazali, da se šiiti glede svojega odnosa do tujih, neislamskih sil odločajo na podlagi vsakokratnega lastnega družbenega položaja in pričakovanih rezultatov, in da torej niso nagnjeni k nekakšnemu apriornemu, ideološko pogojenemu sodelovanju z nemuslimani v boju proti sunitskim muslimanom.

Kljub splošni ekonomsko socialni deprivilegiranosti šiitov se je ob povezovanju iranskega in sirskega režima ter libanonskih šiitov prvič v sodobni zgodovini začela kazati možnost nastanka šiitskega strateškega zavezništva, ki bi segalo skozi večji del osrednjega dela islamskega sveta, meni Šterbenc. Kaj to pomeni za sodobni svet, če upoštevamo, da so sodobni šiiti spremenili svoje tradicionalno »kontemplativno« razumevanje Huseinove mučeniške smrti in jo zdaj začeli obravnavati predvsem kot zgled za delovanje in posnemanje, lahko le domnevamo. Šterbenčevo delo izzveni kot izraz razumevanja obupanih in ogorčenih šiitov, ki zaradi stoletij dolgega zatiranja posegajo po skrajnih metodah.

Naj ob pozivu k zanimivemu in poučnemu branju zaključim z besedami dr. Iztoka Simonitija, ki pravi, da bomo šele takrat, ko bomo imeli v svojem jeziku napisana ali prevedena temeljna dela, lahko začeli ustvarjati lastno misel o tej ali katerikoli drugi veri, kulturi ali civilizaciji.

Marjana Harcet

Heuser Stefan, Ulrich Hans G. (izd.), *Pluralism in Europe – One Law, One Market, One Culture?, Proceedings of the Annual Conference of the Societas Ethica in Ljubljana*, LIT, Münster 2006, 304 str., ISBN 3-8258-8567-4.

Teksti letne konference *Societas ethica*, evropskega združenja za raziskave v etiki (*European Society for Research in Ethics; Europäische Forschungsgesellschaft für Ethik*), ki je bila leta 2004 v Ljubljani (Zavod sv. Stanislava) in so letos izšli pri založbi LIT iz Münstra, so še en kamenček v mozaiku pestre dejavnosti tega združenja. *Societas ethica* je bila ustanovljena leta 1964 v Baslu na pobudo teologa Hendrika von Oyena, ki je z nekaterimi kolegi teologi, kot Franz Böckle, Arthur Rich, Dietrich Ritschl, Niels Hansen Sūe in Gustav Wingren, videl v etiki priložnost za ekumensko zbliževanje med katoliško in protestantskimi cerkvami. Združenje danes povezuje več kot 270 moralnih filozofov in teologov iz evropskih držav, nekateri člani pa so tudi iz Severne Amerike in Japonske. Čeprav se je *Societas ethica* postopoma »laizirala« in se začela povezovati z različnimi združenji po svetu, ki se ukvarjajo z raziskavami v etiki, pa prvotna ideja še vedno igra pomembno vlogo v opredeljevanju identitete združenja. *Societas ethica* samo sebe razume kot forum izmenjave znanstvenega dela, idej in izkušenj različnih filozofskih in teoloških izročil. Tako spodbuja stike med različnimi raziskovalkami in raziskovalci iz različnih držav. To načelo poudarja združenje tudi pri organizaciji letnih konferenc; te so vsako leto v drugi državi. Političnih in idejnih razlik združenje ne razume kot ovire za povezave. To vpliva tudi na izbor tem. Na izbor vplivajo aktualna vprašanja bodisi s področja osnovne kakor tudi s področja praktične (aplikativne) etike. Združenje že v začetku koledarskega leta povabi člane in tudi druge sodelavce, naj na osnovno temo ponudijo svoje prispevke, nekaj predavanj pa pripravi predsedstvo skupaj z organizatorjem vsa-